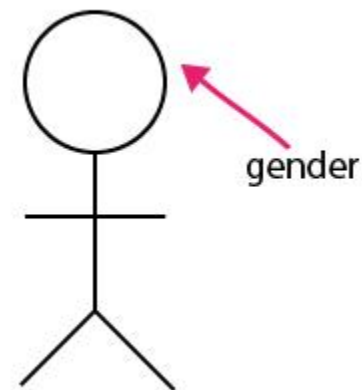
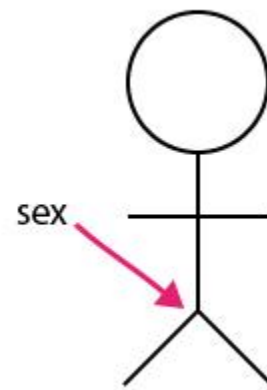

Лекція 1. Гендер. Гендерна політика

- 1. Гендер: сутність поняття, підходи до визначення**
- 2. Гендерна політика: сутність, об'єкт, суб'єкти, завдання, сфери впровадження, моделі**

**Сичова Вікторія Вікторівна,
професор кафедри міжнародних відносин і політичного
менеджменту,
доктор наук з державного управління, професор**

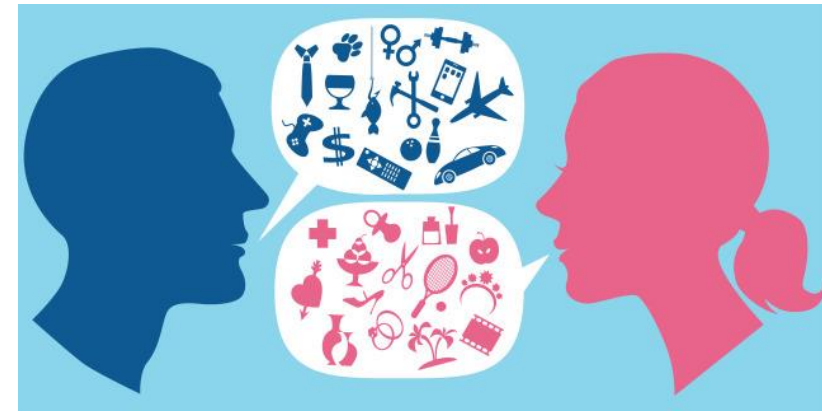
- Термін «гендер» з'являється у соціо-гуманітарному знанні з 1960-х рр., під впливом «другої хвилі» фемінізму
- У статті психоаналітика Р. Столлера «Sex and Gender: on the Development of Masculinity and Femininity» (1968 р.)
- «гендер» як похідне від поняття статі, означав не біологічну, а **соціокультурну категорію:**
- індивід не отримує «гендер» автоматично від народження, а набуває у процесі включення в суспільне життя.
- Під гендером розумілися такі поняття, як маскулінність і фемінінність (**соціальні уявлення про те, що означає бути чоловіком або жінкою**), які відображають гендерну ідентичність

- **Гендер** (англ. Gender, від лат. Genus - рід, стать) – це система цінностей чоловіків і жінок, їх ролей, характеристик і зв'язків, набутих ними як особистостями в процесі взаємовідносин і взаємодії, що визначається громадсько-політичним і соціально-економічним контекстом їх життя.
- **Гендер** — соціально-біологічна характеристика, через яку визначаються поняття «чоловік» і «жінка», психосоціальні, соціокультурні ролі чоловіка і жінки як особистостей, а також психо-біологічні особливості, на які впливає біологічна стать, цілісна психічна репрезентація статі, сповнена неповторним динамічним глибинним, когнітивним та поведінковим поняттям жіночого та чоловічого, здобута індивідом у результаті набуття індивідуального гендерного досвіду. Тобто деякий соціальний конструктор, що визначає соціальну стать людини.

Гендерні відмінності формуються у процесі соціалізації — навчання ролі чоловіків і жінок (сімейне виховання, школа, взаємодія з іншими дітьми та ігрова активність), який відбувається від перших днів народження до статевозрілого віку, і меншою мірою — пізніше. **Розуміння відмінностей між статями формується починаючи приблизно з двохрічного віку**

гендер - набір соціально рольових самоідентифікацій (самовизначень), які можуть збігатися з суто біологічними особливостями або суперечити їм

Гендер - це - костюм, маска, гамівна сорочка, в якій чоловіки і жінки виконують свої нерівні танці" (Герда Лернер). Чи не стать, але гендер обумовлює психологічні якості, здібності, види діяльності, професії і заняття чоловіків і жінок через систему виховання, традиції і звичаї, правові та етичні норми.

Герда Лернер

Гендер (англ. «gender» – «стать», від лат. «genus» – «рід») – це соціально-біологічна характеристика, через яку визначаються поняття «чоловік» і «жінка», психосоціальні, соціокультурні ролі чоловіка і жінки як особистостей, на відміну від статі, яка позначає біологічні відмінності.

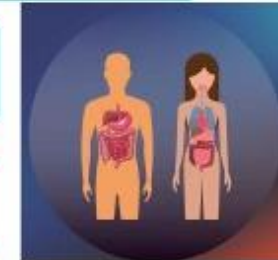
СТАТЬ ≠ ГЕНДЕР

Стать

є універсальними, не залежать від країни, культури, релігії (наприклад, тільки жінки народжують дітей)

власні лише одній статі

ніколи не змінюються в історичному процесі

Гендер

істотно відмінні в різних країнах і навіть в одній країні (залежно від населеного пункту чи соціального прошарку)

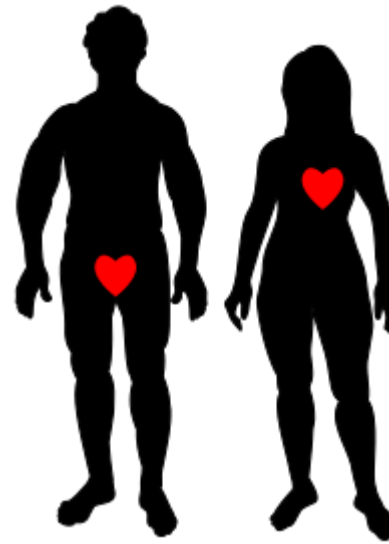
можуть змінюватися з часом

власні людям різної статі

Рис. 1.1. Соціально-рольова теорія гендерних відмінностей в соціальній поведінці.

- У [психології](#) та [сексології](#) під поняттям «гендер» розуміється сукупність стандартів і сценаріїв поведінки, що суспільство визначає як «жіночі» і «чоловічі», котрі виражаються у двох головних категоріях — [маскулінність](#) і [фемінність](#).
- Вони, у свою чергу, проявляються у стилі одягу, способах ходіння та говоріння, у манерах, захопленнях та інших способах поведінки.

[Робітниці шахт](#) шокували вікторіанське суспільство тим, що працювали в брюках, піднявши спідниці до пояса

Підходи до розуміння гендеру

- **статеворольовий підхід** зводить гендер до одного з його соціально-психологічних проявів — гендерних стереотипів (схем сприйняття), при цьому таке тлумачення відповідає початковому розумінню **гендеру як соціальної надбудови над біологічною статтю**;
- **соціально-конструктивістський підхід** розглядає відносини між чоловіком та жінкою як соціокультурно сконструйовані, акцент при цьому робиться на владних відносинах між чоловіком та жінкою, у той час як **біологічні відмінності вважаються другорядними**.
- **гендер конструюється суспільством** в цілому, сім'єю, засобами масової інформації, системою гендерних ролей та системою розподілу праці, наявною у даному суспільстві, а поширюється шляхом соціалізації;
- **гендер формується на рівні свідомості індивідів**, в ході гендерної ідентифікації, шляхом прийняття та підлаштування до встановлених у суспільстві норм, що стосуються манери поведінки, зовнішності, одягу тощо
- гендер як **когнітивний феномен**, тобто як те, що мислиться про чоловіків та жінок, і те, відносно чого мислиться про себе як про чоловіка чи про жінку
- гендер як **особистісний дискурс**, тобто як засіб означення статі, її висловлення, вираження, поведінкового здійснення

Джоанн Хубер

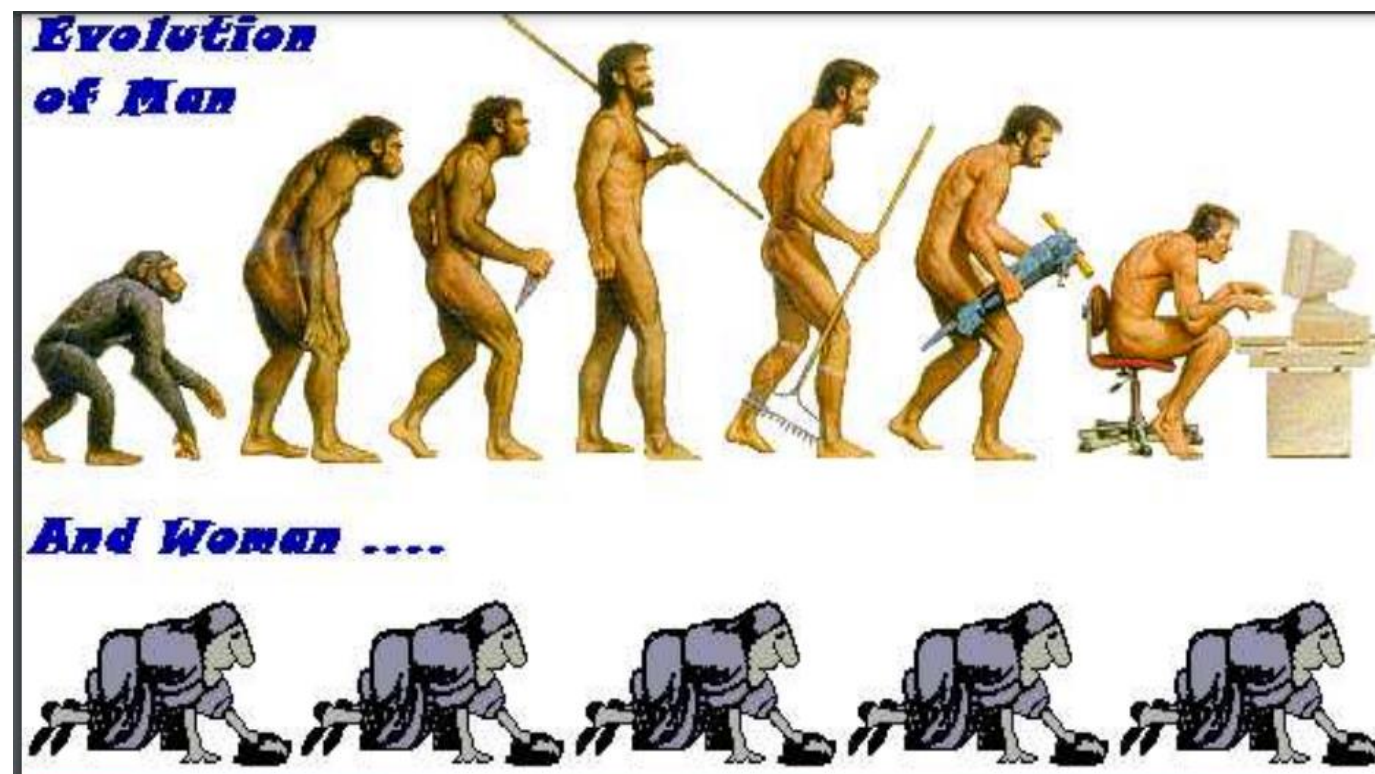
гендер як **соціальний феномен**, тобто як дійсність міжстатевих стосунків, виражена у **міжособистісних, соціально-економічних, правових, політичних відносинах**

гендер як **стратифікаційна категорія**

Проаналізувавши основні типи культур (полювання і збиральництва, землеробства, кочового господарства, орного землеробства та індустріального суспільства),

Дж. Хубер дійшла висновку, що положення жінки в усіх культурах безпосередньо пов'язане з її **участю у виробництві продуктів харчування**.

У тих суспільствах, де це **виробництво передбачає тривале знаходження поза домом**, жінка, зважаючи на її здатність до материнства, повністю виключається з діяльності, що приносить владу і престиж

• **Гендерні відносини** - це форма соціальної взаємодії між великими суспільними групами з приводу економіки, культури, влади та інших ресурсів, що представляють соціальну цінність

Гендерна стратифікація - процес розподілу в суспільстві статусів, пов'язаних зі статтю людини, причому жінки у цьому процесі оцінюються і винагороджуються нижче, ніж чоловіки.

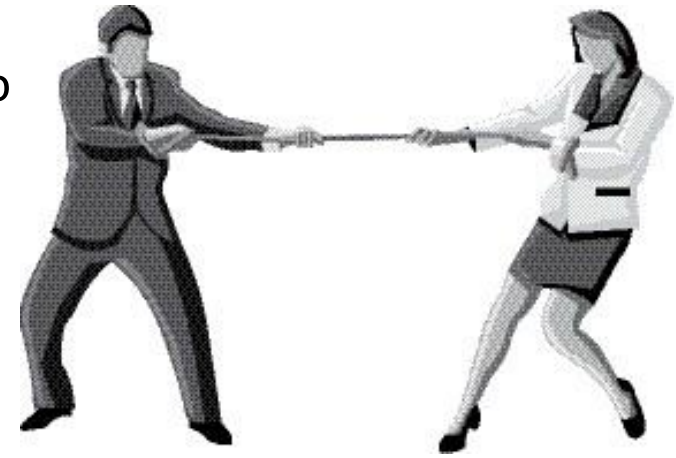
Страта - це соціальна верства людей, які мають подібні показники за чотирма шкалами стратифікації:

- 1) дохід;
- 2) влада;
- 3) освіта;
- 4) престиж

Поняття **гендеру** тісно пов'язане з класовою структурою і соціальною стратифікацією суспільства.

Чільні позиції займають чоловіки, а підлеглі - жінки.

Нерівність означає, що люди живуть в умовах, при яких вони мають неоднаковий доступ до обмежених ресурсів

ПРАЦЯ ЖІНОК В НИЗЬКООПЛАЧУВАНОМУ СЕКТОРІ.

ЖІНКИ ЗАЙМАЮТЬ ЛИШЕ 23% КЕРІВНИХ ПОСАД В УКРАЇНІ.

У ПРИВАТНОМУ СЕКТОРІ СЕРЕД **ВЛАСНИКІВ БІЗНЕСУ 46% ЖІНОК.**

У 2019 РОЦІ СЕРЕД **БЕЗРОБІТНИХ** БУЛО ЗАРЕЄСТРОВАНО **52,4% ЖІНОК.**

СЕРЕД НАЙБІЛЬШИХ **ГЕНДЕРНИХ РОЗРИВІВ** В ОКРЕМИХ ВИДАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЖЕМО СПОСТЕРІГАТИ **ГЕНДЕРНІ РОЗРИВИ** В СФЕРАХ ДІЯЛЬНОСТІ, **НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ШКІДЛИВИМИ УМОВАМИ ПРАЦІ** (СТАНОМ НА IV КВАРТАЛ 2019 РОКУ) :

35,1%
ПОШТОВА
ТА КУР'ЄРСЬКА
ДІЯЛЬНОСТЬ

33,3%
ФІНАНСОВА
ТА СТРАХОВА
ДІЯЛЬНОСТЬ

29,9%
МИСТЕЦТВО,
СПОРТ, РОЗВАГИ
ТА ВІДПОЧИНОК

ВІДПОВІДНО ДО ДАНИХ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ СТАТИСТИКИ **ГЕНДЕРНИЙ РОЗРИВ В ОПЛАТІ ПРАЦІ** СТАНОМ НА 2018 РІК СТАНОВИВ БЛИЗЬКО **21%.**

СТАНОМ НА 2019 РІК **ГЕНДЕРНИЙ РОЗРИВ В ОПЛАТІ ПРАЦІ** СТАНОВИТЬ **23%.**

- гендер як **культурний феномен**, тобто як уявне, символічне, фантазматичне уявлення про дійсність міжстатевих стосунків, висловлене у дискурсах літературного, зображального, кінематографічного мистецтва, ЗМІ і реклами, імперативах гендерної ідеології

- **розуміння гендеру як культурної метафори.**

- жіноче та чоловіче як елементи культурно-символічних рядів, причому чоловіче в них асоціюється з культурним, духовним, божественним, раціональним, а жіноче – гріховним, природним, чуттєвим, тілесним.

- Таким чином, позитивним та значущим є чоловіче і те, що ототожнюється з ним, а отже, воно стає домінуючим. Жіноче вважається вторинним, субординованим, негативним.

- Стать стає культурною метафорою, яка, як відзначає Е. Фі, «...передає відношення між духом і природою. **Дух – чоловік, природа – жінка**

- **Гендерні стереотипи** – сформовані культурою узагальнені уявлення (переконання) про те, як поведяться чоловіки та жінки.

- Це один із видів соціальних стереотипів і зазвичай є стандартизованим, стійким, емоційно-насиченим, ціннісно-визначеним образом

- **Сильний – Слабка**

- **Культура – Природа**

- **Розум – Інстинкти**

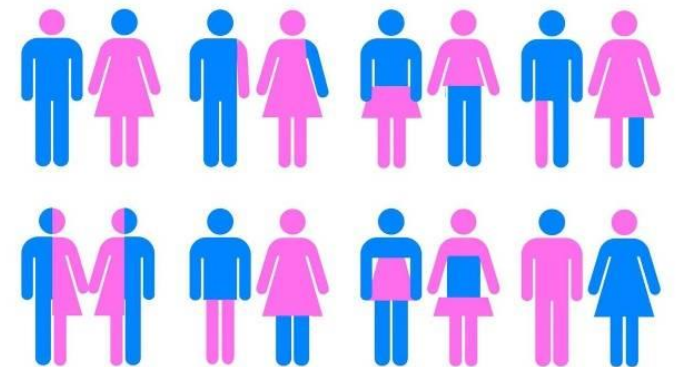
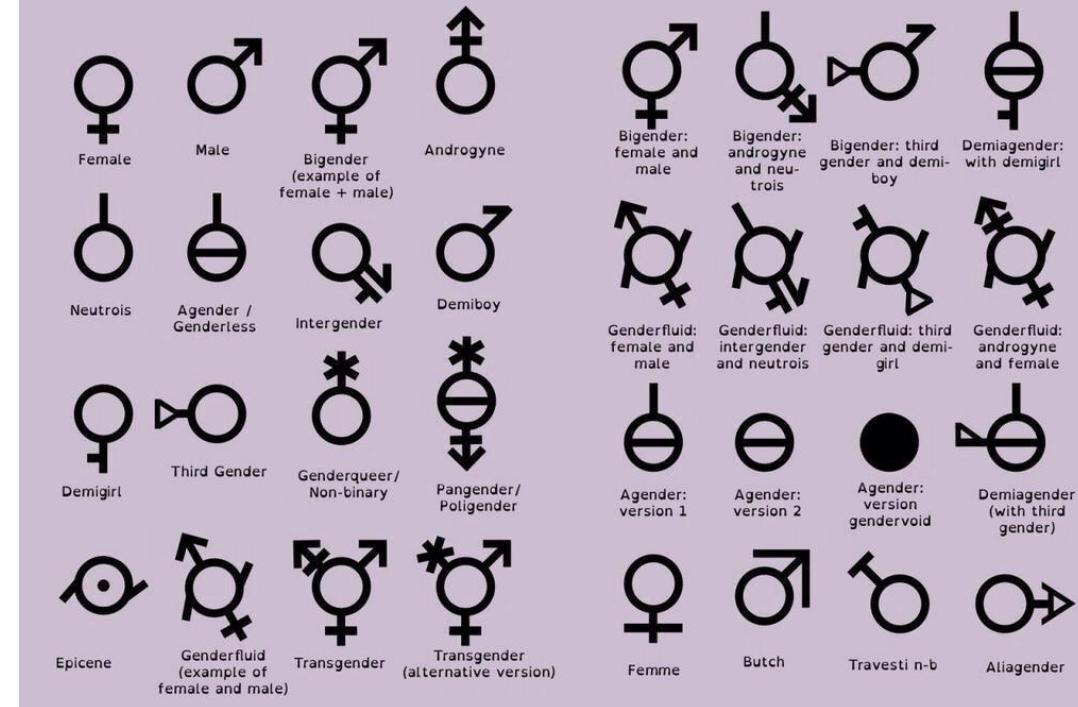
- **Логіка – Емоції**

- **Гендерні стереотипи:**

- <https://www.facebook.com/watch/?v=968200280458242>

- **Широке розуміння гендеру** містить такі категорії:
- - **стать** (біологічний чоловік, біологічна жінка, інтерсекс (intersex) – коректна назва людей, які є «гермафродитами»);
- - **гендерна ідентичність** (жінка – біологічна стать збігається з відповідним їй сценарієм – фемінністю; чоловік – так само; **трансгендер** – біологічна стать не збігається з власним соціальним конструктом; **транссексуал** – той, хто прагне змінити стать; **агендер** – той, хто не хоче бути прив'язаним до певного «сценарію»; **бігендер** обирає «гру» за двома «сценаріями»);
- - **сексуальна орієнтація** – гетеросексуальність, гомосексуальність, бісексуальність, асексуальність

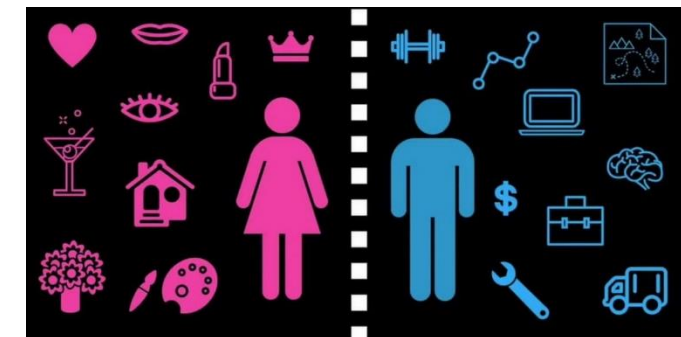
• Марценюк Т.

- **Конвенція Ради Європи «Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» (Стамбульська конвенція)**
- **Прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи 07.04.2011**
- **Кабінет Міністрів України підписав Стамбульську Конвенцію 11 листопада 2011**
 - Ратифіковано Верховною Радою України на засіданні 20 червня 2022 р.
 - «За» - 259, «проти» - 8 депутатів.
 - Президент України підписав Закон «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» № 2319-IX, який Верховна Рада ухвалила 20.06.2022 р.
- **с) «гендер» означає соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків**

- **Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)**

використовує термін «гендер» для визначення «соціально обумовлених ролей, моделей поведінки, діяльності, а також атрибутів, які дане суспільство вважає необхідними для чоловіків і жінок»

гендер – «соціальна стаття» або «соціально сконструйована стаття», соціальний конструкт чоловіка і жінки

**гендер — соціально
сконструйований кластер,
зі статтю у своїй основі ніяк
не пов'язаний (С. Дацюк)**

вузьке розуміння
гендера
в іманентній
онтології статі
**(українська
модель)**

широке розуміння
гендера
будь-який кластер,
критерії якого не
залежать від статі

бінарні й **одинарні**
гендери («діти»,
«пенсіонери»,
«інваліди», «студенти»)
**стать – окремий
випадок гендера**

концепція гендера відмінна (ширша) від концепції статі

**політика щодо
забезпечення
рівних прав
та можливостей
жінок і чоловіків
(Українська модель)**

**гендерна
політика**

Основні напрямки соціальної політики:

- I. Політика доходів населення (життєвий рівень, споживчий кошик, добробут).**
- II. Політика у сфері праці й трудових відносин (оплата праці, охорона праці та соціальне страхування, зайнятість населення та ін.).**
- III. Соціальна підтримка і соціальний захист непрацездатних і незаможних прошарків населення (пенсійне забезпечення, соціальне обслуговування, соціальні гарантії та ін.).**
- IV. Розвиток галузей соціальної сфери (охорона здоров'я, освіта, наука, культура, фізична культура і спорт).**
- V. Соціоекологічна політика.**
- VI. Політика у сфері сучасної інфраструктури (житло, транспорт, дороги, зв'язок, торговельне і побутове обслуговування).**
- VII. Міграційна політика (вимушена міграція, захист прав та інтересів співвітчизників за кордоном, зовнішня трудова міграція).**
- VIII. Політика стосовно окремих категорій населення (сімейна, гендерна, молодіжна, відносно літніх людей, інвалідів та ін.).**

- **Гендерна політика** – це стратегія, що спрямована на забезпечення рівних прав, свобод і можливостей розкриття потенціалу жінок і чоловіків у контексті розвитку ґендерної демократії і ґендерної культури в суспільстві.

- **Гендерна політика** - цілеспрямована діяльність органів влади та інституцій громадянського суспільства щодо забезпечення рівних прав і можливостей для реалізації інтересів жінок і чоловіків, що базується на активній парадигмі та гармонійно включає політику стосовно жінок

- .

- **Державна гендерна політика**
– це стратегічна діяльність держави, що здійснюється шляхом спільних дій усіх зацікавлених суб'єктів з метою надання рівних можливостей жінкам і чоловікам у користуванні гарантованими правами і свободами.

- **Державна гендерна політика** – це системна діяльність державних інституцій із забезпечення та гарантування рівних прав, свобод і можливостей для жінок і чоловіків, утвердження рівності, формування гендерної культури в суспільстві, захисту від дискримінації за ознакою статі.

- **Об'єктом гендерної політики** є відносини між жінками та чоловіками, людські ресурси, тобто жінки і чоловіки як рівноправні особистості в системі суспільних відносин.

Суб'єктами гендерної політики є:

- органи державної влади і місцевого самоврядування;
- державні й громадські інституції;
- підприємницькі структури;
- установи й організації всіх форм власності й напрямів діяльності;
- політичні рухи, блоки, партії;
- професійні спілки;
- релігійні конфесії

Державна гендерна політика

Державна гендерна політика - це дії органів державної влади з вирішенням проблем забезпечення **гендерної рівності** в суспільстві, а саме:

- 1) забезпечення однакового суспільного статусу жінок і чоловіків;**
- 2) забезпечення однакових умов реалізації прав людини для жінок і чоловіків;**
- 3) забезпечення однакової можливості використання соціальних та економічних ресурсів для жінок і чоловіків;**
- 4) забезпечення однакових можливостей для жінок і чоловіків робити свій внесок у національний, політичний, соціальний, економічний і культурний розвиток;**
- 5) забезпечення рівного права для жінок і чоловіків мати однакову користь від результатів їх діяльності**

(Н.Грицяк)

Основні напрями державної політики
щодо забезпечення рівних прав та
можливостей жінок і чоловіків
Стаття 3 Закону України «Про
забезпечення рівних прав та
можливостей жінок і чоловіків»

утвердження гендерної рівності

недопущення дискримінації
за ознакою статі

застосування позитивних дій

забезпечення рівної участі
жінок і чоловіків у прийнятті
суспільно важливих рішень

забезпечення рівних можливостей
жінкам і чоловікам щодо
поєднання професійних та
сімейних обов'язків

підтримка сім'ї, формування
відповідального материнства і
батьківства

виховання і пропаганда серед
населення України культури
гендерної рівності, поширення
просвітницької діяльності у цій сфері

захист суспільства від інформації,
спрямованої на дискримінацію
за ознакою статі

- **Гендерна політика в економічній сфері** передбачає встановлення однакових можливостей для вибору професії або спеціальності, зайнятості, створення умов для відновлення професійної спроможності жінкам, які доглядали за дитиною, право на рівний доступ до фінансової допомоги і позик, рівний доступ до підприємницької діяльності та реалізації права власності, вироблення особливої політики щодо жінок, які проживають у сільській місцевості, розвиток ґендерної статистики в різних сферах.
- **Гендерна політика в соціальній сфері** спрямовується на охорону **материнства, батьківства** та дитинства, охорону здоров'я, рівність у сімейних відносинах, розроблення та реалізація програм боротьби з бідністю з прискоренням подолання тенденцій фемінізації бідності.
- **Гендерна політика в культурній сфері** передбачає зміну соціальних та культурних моделей поведінки чоловіків і жінок для досягнення **рівноправності**, викорінення упереджень, забобонів та інших проявів, що ґрунтуються на ідеї неповноцінності чи зверхності, забезпечення жінкам рівних з **чоловіками прав у галузі освіти**

- **Гендерна політика в системі державного управління** – це складова державної ґендерної політики, що орієнтована на реалізацію ґендерної паритетності як принципу **рівноцінного представництва жінок і чоловіків у будь-яких владних структурах на національному, регіональному та місцевому рівнях** відповідно до сучасних вимог управлінського процесу

- Частина 1 ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України» визначає:

- Державна політика **у сферах національної безпеки і оборони**

спрямована на захист:

- людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності;
- суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку;
- держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності;
- території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій

- **Гендерна політика в системі національної безпеки** – діяльність органів державного управління та місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства щодо впровадження принципу гендерної рівності в складові системи національної безпеки задля досягнення паритетної участі та запобігання дискримінації.